

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
Филозофског факултета Универзитета у Београду

Пошто смо добили увид и прегледали текст докторске дисертације Андрије Јовановића, и установили да кандидат испуњава све услове за одбрану докторске дисертације на нашој Катедри, част нам је да Наставно-научно веће Филозофског факултета Универзитета у Београду извештава о следећем.

Кандидат Андрија Јовановић израдио је докторску дисертацију на тему: **„Совјетско – југословенски односи у области енергетике: 1970 – 1985: случај нафте и гаса“.**

Прегледавши приложени текст комисија за оцену и одбрану докторске дисертације у саставу:

1. проф. др Дубравка Стојановић, редовни професор на Одељењу за историју, Филозофског факултета Универзитета у Београду
2. доц. др Немања Радоњић, доцент на Одељењу за историју, Филозофског факултета Универзитета у Београду
3. др Јелена Рафаиловић, виши научни сарадник на Институту за новију историју Србије у Београд
4. др Владимир Андрић, виши научни сарадник на Институту економских наука у Београду

је слободна да Наставно-научном већу поднесе следећи:

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Андрија Јовановић рођен је 1996. године у Крушевцу. Основне студије завршио је 2019. године на Одељењу за историју Филозофског факултета Универзитета у Београду, са просечном оценом 9.48. На истом Одељењу, при Катедри за општу савремену историју, 2020. године завршио је мастер студије, са просечном оценом 10.00, одбранивши мастер рад под насловом „Културна сарадња Совјетског Савеза и Југославије у периоду

нормализације односа (1953–1959)“, под менторством проф. др Алексеја Тимофејева. Докторске академске студије уписао је 2020. године, такође на Одељењу за историју Филозофског факултета Универзитета у Београду, под менторством проф. др Алексеја Тимофејева.

Од јуна 2022. до јуна 2025. године као стипендиста Министарства науке и технолошког развоја ангажован је у рад на Институту за европске студије. На истом институту јуна 2023. године стекао је звање истраживач–приправник. Тренутно је запослен на Институту за европске студије у звању истраживач–сарадник. Током августа 2022. године ангажован је на Семинару за историју, Истраживачког центра „Петница“, као сарадник–предавач, а током априла 2025. године боравио је на Московском државном институту међународних односа (МГИМО) у својству иностраног приправника. Његова истраживачка интересовања усмерена су на историју југословенско – совјетских односа, са посебним акцентом на економску, односно енергетску сарадњу, енергетску политику Совјетског Савеза и Југославије, хладноратовску историју и историју међународних односа.

Аутор је десет научних радова објављених у домаћим и међународним часописима и зборницима и учесник осам домаћих и међународних научних скупова. Добитник је награде „Радмила Милентијевић“ за најбољи мастер рад из области руско – српских (совјетско – југословенских) односа, 2021. године. Говори руски и енглески језик.

Кандидат Андрија Јовановић израдио је докторску дисертацију на српском језику, обима 300 страна, под насловом: „**Совјетско – југословенски односи у области енергетике: 1970 – 1985: случај нафте и гаса**“.

Библиографски подаци о дисертацији: Андрија Јовановић, *Совјетско – југословенски односи у области енергетике: 1970 – 1985: случај нафте и гаса*, Филозофски факултет, Универзитета у Београду, 2026.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет дисертације колеге Јовановића јесте истраживање мање проученог дела комплексних совјетско – југословенских економских односа, везаног за енергетску сарадњу у области нафте и природног гаса, током седамдесетих и у другој половини

осамдесетих година. Ранији радови из области совјетско – југословенских односа бавили су се истраживањем политичких и нешто мање културних односа, док је економски аспект, поготово у каснијем периоду постојања две државе, релативно неистражен. У том контексту нарочито је запостављен део везан за енергетску сарадњу, која је представљала једну од најбитнијих компоненти економских односа две државе.

Хронолошки дисертација је омеђена 1970. годином са једне и 1985. годином са друге стране. На међународном плану ово је период хладноратовског детанта, како у односима између суперсила, тако и на европском континенту. Детант је значајан јер ван његовог контекста није могуће посматрати појачани извоз совјетских енергената, поготово нафте и природног гаса, који су предмет истраживања. Такође, ово је период енергетских криза из 1973. и 1979. године, које су у знатној мери утицале на потребу диверсификације енергетских извора код европских земаља, а у чему су совјетски енергенти играли значајну улогу. Узевши у обзир да су Совјетски Савез и Југославија били активни учесници у међународно – политичким дешавањима, а нафта и природни гас били једни од најважнијих стратешких ресурса на којима почивају државне привреде, немогуће је односе две државе посматрати ван овог општег историјског контекста.

На унутрашњем плану период од 1970. до 1985. године представља врхунац постојања две социјалистичке државе, док на билатералном нивоу ово је период најразвијенијих економских односа. У том смислу, у датом периоду могуће је пратити енергетске односе две државе кроз три совјетска петогодишња плана, као и кроз три Друштвена плана развоја Југославије. Такође, у периоду од 1970. до 1985. године могуће је пратити енергетске односе две државе кроз три споразума о робној размени, закључена између Совјетског Савеза и Југославије. У том контексту дисертација нам даје увид у вези између политике и економије и омогућава да утврдимо у коликој мери су политички односи и промене у тим односима утицали на енергетску сарадњу. Односно да ли је енергетска сарадње две државе била терен на којем су се осликавале политичке тежње две државе. Коначно кроз анализу енергетских односа у датом периоду дисертација нам омогућава да анализирамо какве су утицаје на сарадњу две државе имали крупни међународни поремећаји попут енергетских криза.

Циљ дисертације колеге Јовановића је да у датом хронолошком оквиру и ширем контексту хладноратовског поретка и европског детанта, реконструише економски и политички оквир совјетско – југословенске енергетске сарадње и покаже на који начин је она обликовала унутрашњи развој југословенске привреде, као и билатералне односе две државе. Тиме дисертација колеге Јовановића нуди оригиналан увид у енергетску димензију совјетско – југословенских односа и доприноси даљем развој историографских истраживања билатералних односа Совјетског Савеза и Југославије, као и економске историје Југославије.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Докторска дисертација колеге Јовановића заснива се на следећим истраживачких хипотезама, које су подељене у три истраживачке области. Прва област обухвата истраживачке хипотезе везане за саму природу совјетско – југословенских енергетских односа:

1. Совјетско – југословенска економска сарадња заснивала се на принципу „комплементарности и узајамне корисности“.
2. Принцип „комплементарности и узајамне корисности“ најбоље се огледа у области енергетске сарадње, односно сарадње у области нафте и природног гаса.

Друга група обухвата хипотезе које се односе на југословенски увоз нафте из Совјетског Савеза:

1. Увоз нафте и природног гаса из Совјетског Савеза био је део ширег модела размене који је почетком 70–их година успостављен на европском континенту, пре свега између СССР–а и западноевропских држава.
2. Увоз нафте и природног гаса из Совјетског Савеза доприносио је превазилажењу структурних проблема југословенске привреде.
3. Југословенски увоз нафте из Совјетског Савеза био је кључни фактор, који је у ситуацији скока цене нафте на светском тржишту опредељујуће утицао на увећање вредности трговинске размене две државе, створивши од СССР–а највећег југословенског економског партнера.

4. Увоз природног гаса из Совјетског Савеза био је део истог аранжмана као и увоз нафте, те су заједно имали највећи удео у југословенском увозу из СССР–а.
5. Увезени совјетски природни гас имао је доминантан удео у југословенској потрошњи природног гаса и допринео је побољшању структуре југословенске енергетске потрошње и њеној диверсификацији.

Трећа група обухвата хипотезе везане за политички аспект енергетске сарадње:

1. Увоз нафте из Совјетског Савеза био је погодан терен за ширење совјетског политичког утицаја.
2. Политички фактор представљао је кључно ограничење гасификације југословенске привреде и повећању потрошње природног гаса.
3. Политичка ограничења утицала су да Југославија остане ван главних токова европских гасовода.

Све наведене хипотезе су на основу анализе архивске грађе, статистичких података и релевантне, старије литературе у дисертацији углавном потврђене, уз нијансирање појединих аспеката у вези са степеном и облицима совјетског политичког утицаја.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Докторска дисертација колеге Јовановића обухвата увод, четири тематска поглавља и закључак, а прати је и детаљан списак табела, графикона и слика, који су саставни део дисертације.

Уводно поглавље (10–59) подељено је у три тематске целине и циљ му је да на адекватан начин контекстуализује тему истраживања. Прва целина *Основни енергетски појмови* има за циљ управо да дефинише исте, те да нагласи значај нафте и природног гаса за економски развој држава. Друга целина *Развој индустрије нафте и природног гаса у Југославији и Совјетском Савезу до почетка 70–их година* има за циљ историјски преглед развоја индустрије нафте и природног гаса у на простору две државе у датом хронолошком оквиру. Коначно трећа целина *Нафта и природни гас у хладноратовском светском поретку* има за циљ да анализира место и значај два енергента у Хладном рату, са посебним акцентом на енергетску димензију детанта и прве велике пројекте повезивања совјетских енергетских ресурса са западноевропским тржиштима.

Друго поглавље *Модернизација, реформа и енергетске кризе: Стварање зависности југословенске привреде од увоза нафте* (60–87), има за циљ да прикаже економски развој Југославије, са акцентом на период након Привредне реформе. У овом поглављу анализирани су модернизацијски и реформски процесе у југословенској привреди и утицај енергетске кризе, као кључни фактори стварања увозне зависности од нафте. У оквиру тога приказан је развој домаће производње и прераде нафте, изградње рафинеријских капацитета, промена структуре потрошње енергената и раст увоза, са посебним освртом на стварање кључних структурних проблема југословенске привреде – „јаза“ између базних и прерађивачких индустрија. Ово поглавље приказује како је енергетска зависност била уграђена у сам југословенски развојни модел, као трајна компонента привредне политике.

Треће поглавље *Југословенско – совјетски односи након Другог светског рата: економија у првом плану* (88–124), има за циљ да прикаже развој економских односа две државе након Другог светског рата. Циљ овог поглавља је да кроз приказ економских односа ближе контекстуализује централну тему истраживања, односно сарадњу у области нафте и природног гаса, али и да кроз исти докаже једну од главних хипотеза истраживања, односно да је југословенско – совјетска економска сарадња заснована на принципу комплементарности.

Четврто тематско поглавље *Совјетско – југословенска сарадња у области нафте* (125–202) посвећено је совјетско – југословенској сарадњи у области нафтне индустрије. Оно обухвата успостављање темељног принципа сарадње у овој области који смо насловили „нафта за обојене метале“. Затим се анализирају совјетски кредити за развој југословенске индустрије који су проистекли из овог договора. Централни део четвртог поглавља посвећен је улози совјетске нафте у југословенској енергетској потрошњи и привреди уопште, али и трговинској размени између Совјетског Савеза и Југославије. Такође, анализирани су и главни правци снабдевања совјетском нафтом и сам начин функционисања увоза. Поред овога приказани су и реекспортни послови који су имали велики удео у овом виду сарадње, док је на крају сарадња у области нафте анализирана са аспекта „терена“ за ширење совјетског политичког утицаја.

Пето поглавље *Совјетско – југословенска сарадња у области природног гаса* (203–259) посвећено је сарадњи у области природног гаса. Оно најпре прати развој југословенске потрошње природног гаса, односно начина на који природни гас постаје све заступљенији енергент у југословенској енергетској потрошњи. У контексту совјетско – југословенских односа ово питање анализира преговоре и закључивање уговора о увозу совјетског гаса, као и процес гасификације Југославије који је био у непосредној вези са преговорима. Такође, као и у претходном поглављу, дата је детаљна статистичка анализа улоге природног гаса у југословенском енергетском билансу, значај гаса за функционисање привреде, као и његова улога у размени са СССР–ом. Коначно, посебна пажња посвећена је југословенском учешћу у изградњи гасоводних пројеката на совјетској територији, као и политичким ограничењима која су утицала да процес гасификације и повећања потрошње природног гаса буде спроведен само делимично.

У *Закључку* (260–267) је дат приказ главних закључака истраживања, уређених по тематским поглављима на основу раније постављених истраживачких хипотеза.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Дисертација колеге Јовановића на систематичан и на архивској грађи утемељен начин реконструира енергетску сарадњу Совјетског Савеза и Југославије у области нафте и природног гаса у периоду од 1970. до 1985. године. Један од кључних доприноса истраживања јесте прецизна квантитативна анализа обима и структуре совјетских испорука нафте и гаса, њиховог учешћа у југословенској енергетској потрошњи и уопштено привреди, као и ефекта принципа „нафта за обојене метале“ на југословенску привреду и индустрију. У контексту економске историје дисертација даје допринос у погледу осветљавања југословенске енергетске политике и дугорочних привредних процеса који су довели до стварања структурних проблема у југословенској привреди. У контексту совјетско – југословенских односа истраживање помера фокуса са анализе политичких односа и њиховог утицаја на економску сарадњу две државе, на дугорочне економске механизме сарадње и материјалне токове који су се често одвијали неvezано са ситуацијом у политичким односима. У историографији која се бави Хладним ратом, ово истраживање налази се на трагу радова о совјетској нафти и природном гасу и њиховој улози у формирању европске енергетске зависности. Тиме тежи да југословенски случај,

који се налазио на „на маргини“ ових процеса укључи у шири корпус истраживања везаних за транснационалну историју енергетске сарадње.

6. Закључак

Имајући у виду изложено Комисија је заузела недвосмислен став да је докторска дисертација кандидата Андрије Јовановића, под називом „Совјетско – југословенски односи у области енергетике: 1970 – 1985: случај нафте и гаса“ у свему урађена у складу са одобреном пријавом, да је реч о оригиналном и самосталном научном делу и да су се стекли услови за њену јавну одбрану.

У Београду, _____ 2026. године

Чланови комисије

проф. др Дубравка Стојановић

редовни професор на Одељењу за историју, Филозофског факултета у Београду

доц. др Немања Радоњић

доцент на Одељењу за историју, Филозофског факултета у Београду

др Јелена Рафаиловић

виши научни сарадник на Институту за новију историју Србије

др Владимир Андрић

виши научни сарадник на Институту економских наука

